

Barbara Szyda

Wydział Nauk o Ziemi, UMK Toruń

Postępująca urbanizacja, stresogenny tryb życia, zgłęk dużych miast, kształtują w społeczeństwie potrzebę wypoczynku poza miejscem zamieszkania; w odmiennych warunkach przyrodniczych i wśród innych ludzi. Zapotrzebowanie na wypoczynek codzienny i weekendowy (rzadziej urlopowy) w dużej mierze zaspokajają obszary podmiejskie. Jak twierdzi J. Jakóbczyk–Gryszkiewicz (1995 s. 76) „wypoczynek w strefach podmiejskich stał się już pewnym stylem życia mieszkańców dużych miast”.

Funkcja wypoczynkowa (rekreacyjna) strefy podmiejskiej odnosi się do działalności usługowej, pełnionej zarówno przez dany obszar i zamieszkującą go ludność, której podstawowym celem jest zapewnienie osobom odwiedzającym obszar jak najlepszych warunków do odnowy i utrzymania sił fizycznych i psychicznych wydatkowanych w życiu codziennym (Waryszyńska i Jackowski 1976, Matczak 1985, Nowakowska 2009, Kwilecki 2013). Z punktu widzenia turysty – głównie mieszkańca miasta centralnego, na obszarze strefy podmiejskiej realizowane mogą być różne rodzaje turystyki, nie tylko te związane z wypoczynkiem biernym, ale również turystyka krajoznawcza, przyrodnicza, agroturystyka i różne formy turystyki kwalifikowanej.

Analizę rozwoju funkcji turystycznej w strefie podmiejskiej przeprowadzono na przykładzie stref suburbialnych 2 polskich miast – Częstochowy i Kielc. W opracowaniu wykorzystano dane zgromadzone dla celów przygotowanej dysertacji (patrz Szyda 2016).

Ocena stopnia popularności stref podmiejskich jako obszarów rekreacyjnych dla mieszkańców miast Częstochowa, Kielce jest niezwykle trudna. Wynika to z braku kompletnych statystyk charakteryzujących

ruch turystyczny, zwłaszcza w odniesieniu do turystyki jednodniowej. Wobec powyższego, analizę przeprowadzono wyłącznie w odniesieniu do wybranych elementów, tj. walorów przyrodniczych oraz bazy noclegowej.

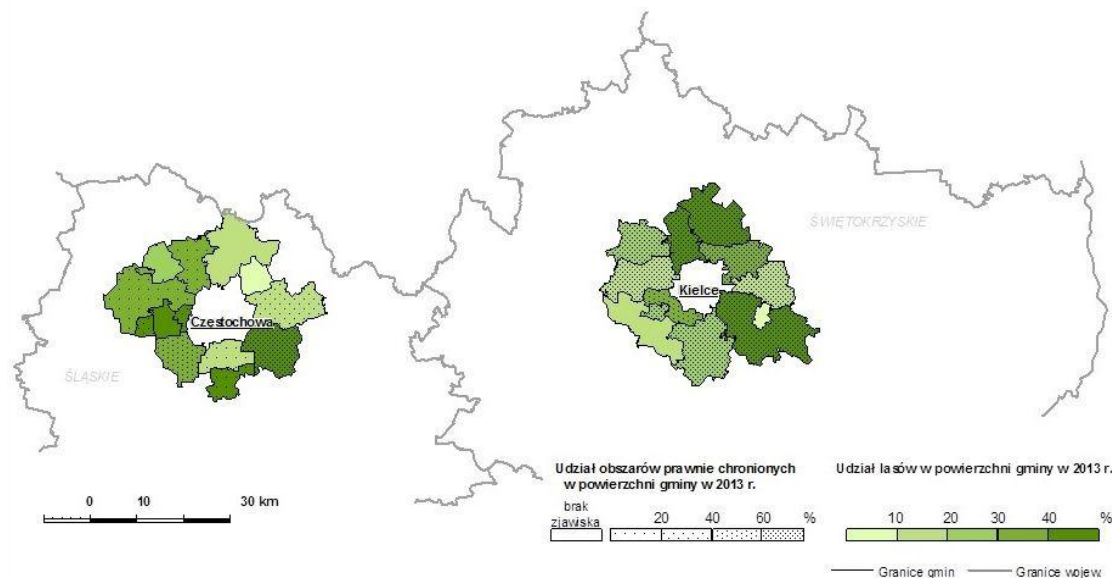
W grupie walorów przyrodniczych o atrakcyjności rekreacyjnej obszaru w największym stopniu decydują wody powierzchniowe, lasy oraz urozmaicona rzeźba terenu. Obecność tych elementów sprzyja uprawianiu tak turystyki biernej – wypoczynkowej, a także kwalifikowanej – wodnej, pieszej, rowerowej itp.

Obszar badanych stref podmiejskich jest niezwykle ubogi w wody powierzchniowe. Zaledwie w 3 gminach (2 w strefie częstochowskiej i 1 w strefie kieleckiej) znajdują się zbiorniki wodne, głównie pochodzenia antropogenicznego, które mogą być wykorzystywane w celach turystycznych. Dlatego też obecność form krajobrazu wypełnionych zwartymi kompleksami leśnymi w największym stopniu kształtuje – w ujęciu walorów turystycznych, funkcję turystyczną badanych stref podmiejskich. Lasy zajmują średnio 26% powierzchni obszaru, odpowiednio 24,5% i 28,1% w strefach częstochowskiej i kieleckiej (tab.1). Ich rozmieszczenie w dużym stopniu koresponduje z lokalizacją obszarów prawnie chronionych, głównie parków krajobrazowych (ryc.1). Łącznie stanowią one blisko 45% powierzchni obszaru objętego analizą, jednak w ujęciu poszczególnych stref dysproporcje są znaczące. W strefie częstochowskiej ochroną prawną objętych jest 16,8% obszaru, na terenie 8 gmin. W 2 jednostkach udział ten jest znikomy, na poziomie 1%, a w pozostałych jest to od ok. 10% do blisko 80%. Zdecydowanie wyższy jest udział obszarów chronionych w strefie podmiejskiej Kielc – aż 72,4%. Wybrane formy ochrony przyrody występują na terenie wszystkich 9 gmin, a ich udział w każdej przekracza 50% powierzchni (w wybranych jednostkach jest to ponad 99%).

Tab. – Charakterystyka turystyczna stref podmiejskich Częstochowy i Kielc

Miasto	1.	2.	3.	4.	5.
Częstochowa	24,5	16,8	237	20,1	6
Kielce	28,1	72,4	267	20,7	39

1. – Lesistość [%]; 2. – Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni gminy [%]; 3. – Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON, sekcja I (dział 55 i 56); 4. – Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON przypadających na 10 000 mieszkańców; 5. – Liczba obiektów noclegowych. Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

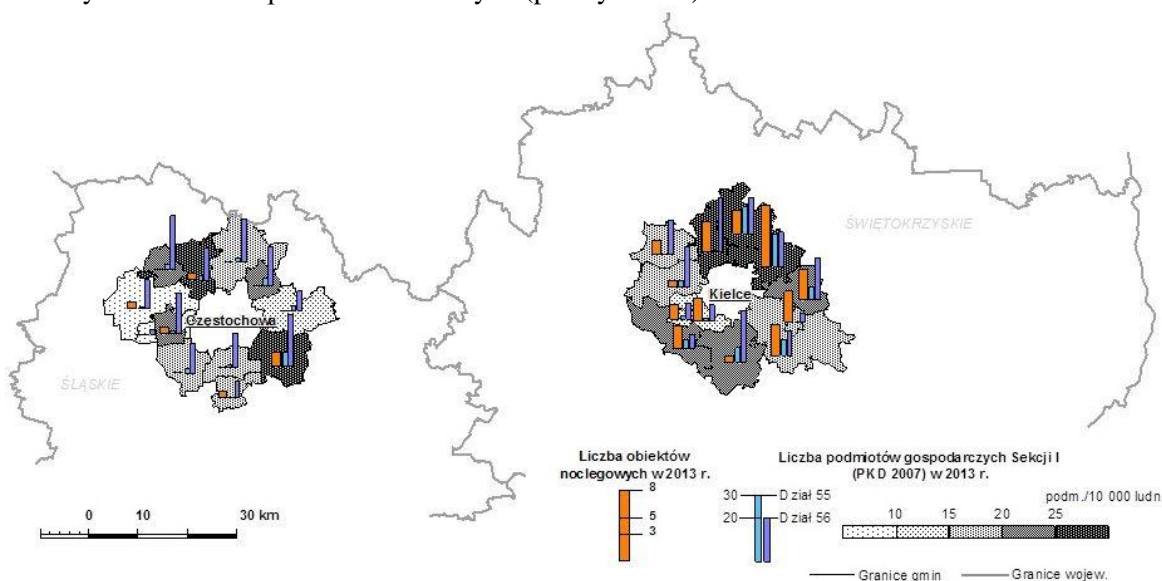
Ryc.1. – Udział lasów oraz obszarów prawnie chronionych w powierzchni gminy w 2013 r.;
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podstawowym celem tworzenia wszelkich form ochrony przyrody są zachowanie i ochrona unikatowych walorów środowiska przyrodniczego. Urozmaicony krajobraz i bogactwo walorów

przyrodniczych przyciągają dużą liczbę turystów, również na obszarze badanych stref podmiejskich. Mają one duże znaczenie dla rozwoju wielu form turystyki i wypoczynku.

Na terenach objętych ochroną i w ich bezpośrednim sąsiedztwie rozwija się infrastruktura turystyczna, co jest efektem reakcji na pojawiające się zapotrzebowanie lub próbą wykorzystania potencjału dostrzeżonego właśnie w turystycznym ich wykorzystaniu. Należy podkreślić rolę istniejącej sieci szlaków turystycznych – pieszych, rowerowych, konnych oraz ścieżek dydaktycznych, zwłaszcza w odniesieniu do turystyki krótkoterminowej. Nie bez znaczenia pozostaje również obecność punktów i placówek gastronomicznych. Zdecydowanie mała jest rola bazy noclegowej; obiekty noclegowe na terenie stref podmiejskich rzadko wykorzystywane są przez mieszkańców miast rdzeniowych. Jednocześnie rośnie ich rola – głównie pensjonatów i hoteli, jako centrów konferencyjnych. Na tym polu należy upatrywać silnej współpracy strefy podmiejskiej z miastem centralnym.

W badanych strefach podmiejskich w 2013 r. funkcjonowały 504 obiekty (20 obiektów/10 000 mieszkańców) zarejestrowanych w sekcji I wg PKD 2007 – działalności związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; 101 w dziale 55 – zakwaterowanie i 403 w dziale 56 – działalność usługowa związana z wyżywieniem. Ich rozmieszczenie w sąsiedztwie miast wykazuje relację do atrakcyjności przyrodniczej obszarów około miejskich. Najlepiej rozwinięte zaplecze turystyczne posiada strefa kielecka, co przejawia się w dużej liczbie obiektów gastronomicznych, ale przede wszystkim zdecydowanie wyższą, dwukrotnie w porównaniu do strefy częstochowskiej, liczbą obiektów noclegowych i podmiotów gospodarczych świadczących usługi w zakresie zakwaterowania (tab.1). Na terenach podmiejskich Częstochowy infrastruktura turystyczna rozwinięta jest słabiej; dotyczy to przede wszystkim bazy noclegowej. Na terenie poszczególnych gmin zaobserwowano duże dysproporcje, nie mniej jednak w dużym stopniu korespondują one z opisywanym rozmieszczeniem walorów przyrodniczych i obszarów prawnie chronionych (por. ryc. 1 i 2).

Ryc.2. – Liczba obiektów noclegowych oraz podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji I (PKD 2007) w 2013 r.; Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowując, funkcja turystyczna, mierzona zarówno atrakcyjnością walorów turystycznych, jak i poziomem rozwoju infrastruktury turystycznej, zdecydowanie najlepiej rozwinięta jest w strefie podmiejskiej Kielc, którą charakteryzują ponadprzeciętne wartości krajobrazu i relatywnie wysoki poziom zagospodarowania turystycznego obszaru. Podobny obraz zaobserwowano w wybranych gminach strefy częstochowskiej (tzw. gminy jurajskie); pozostałe jednostki pozostają mniej atrakcyjne krajobrazowo, mniej rozwinięta jest w nich infrastruktura turystyczna.

Obszary podmiejskie cechuje różny potencjał turystyczno-wypoczynkowy, bez względu jednak na jakość walorów turystycznych i poziom zagospodarowania turystycznego, są wysoce predestynowane do zaspakajania potrzeb turystycznych i wypoczynkowych mieszkańców miast.

Literatura:

1. Jakóbczyk–Gryszkiwicz J., 1995, Wybrane aspekty rozwoju funkcji wypoczynkowej w strefach podmiejskich trzech największych miast polski: Warszawy, Łodzi i Krakowa, Turyzm, Nr 5, Zeszyt 1, Wyd. UŁ, Łódź, s. 67–77

2. Kwilecki K., 2013, Funkcje, motywy i potrzeby w turystyce, Materiały konferencji naukowej pt. „Współczesne trendy w hotelarstwie, gastronomii i turystyce międzynarodowej”, <https://depot.ceon.pl> (dostęp 07. 2015)

3. Matczak A., 1985, Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi, *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Geographica*, nr 5, Łódź, s.299–312

4. Nowakowska A., 2009, Turystyka jako zjawisko społeczno–ekonomiczne, [w:] G. Gołembski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, PWN, Warszawa, s. 1–129

5. Szyda B., 2016, *Rozwój procesów urbanizacyjnych w strefach podmiejskich Częstochowy, Kielc i Radomia*, maszynopis rozprawy doktorskiej przygotowanej na Wydziale Nauk o Ziemi UMK w Toruniu

6. Warszńska J., Jackowski A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa